

УДК 821.162.1'06.09 Мілошевський

Криштоф Н.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ПРОБЛЕМАТИКА ДЕТЕКТИВНОЇ ТРИЛОГІЇ ЗИГМУНТА МІЛОШЕВСЬКОГО

Анотація. У статті проаналізовано детективну трилогію З. Мілошевського з огляду на її суспільно-політичну проблематику. В процесі дослідження висвітлено увесь спектр соціального зла, яке письменник вбачає не лише в сьогоденні, а й у найближчому історичному минулому. Об'єднані спільним головним персонажем, тематично томи трилогії дуже різняться, проте в загальному контексті містять ті проблеми-пазли, з яких складається сучасне суспільне тло Польщі.

Ключові слова: детективна трилогія, польська література, служба безпеки, домашнє насильство, антисемітизм.

Інформація про автора: Криштоф Надія Григорівна, асистент кафедри полоністики і перекладу; факультет філології та журналістики; Волинський національний університет імені Лесі Українки.

Електронна адреса: kryshtof.nadiia@vni.edu.ua

Khryshtof N.

SOCIO-POLITICAL ISSUES OF THE DETECTIVE TRILOGY OF ZYGMUNT MILOSHEVSKY

Abstract. The problems presented in the detective trilogy of Zygmunt Miloshevsky do not lose their relevance because there are connected with the past and the social life of the country. The author immerses the reader in historical plots in order to show social occurrence more fully. In "Entanglement" the leitmotif is the activities of the Security Service of the People's Republic of Poland and the consequences of the existence and disintegration of this structure. "Grain of Truth" addresses the problem of anti-Semitism in Poland. In order to explain the genesis of this phenomenon, the author touches on the issue of common Polish-Jewish history. The third part, titled as "Rage" addresses a problem that has begun to be

recognized and discussed recently, namely domestic violence. It was established that the detective touches on many aspects of this phenomenon, namely describing all types of domestic violence, namely psychological, economic, sexual and physical, showing its negative impact on children, as well as the problems the victim faces in society. The socio-political background of Zygmunt Miłoszewski's trilogy is diverse and vivid. Detective intrigue does not dominate, but it allows to fully discuss a certain social problem, to look at it from a new, still unpopular point of view and to form the reader's own opinion on the subject. The modern literary process is not characterized by genre purity, so the detective stories of the trilogy by Z. Miłoszewski combine features of several subgenres, as well as other literary genres. The focus on the protagonist's inner world and the psychological motives behind all the murders indicates a psychological detective story. The use of the motif of a crime that took place in the past and requires investigation in the present indicates that the trilogy belongs to historical detective fiction. «Entanglement» uses the motif of a closed space, supposedly as in a classic detective story, but the main rule was broken, as the killer entered from the outside. «Grain of Truth» with its constant plot tension and the only action scene in the entire trilogy, can be considered a thriller. «Rage» on the other hand, which pays great attention to the protagonist's daily and personal life, contains elements of a novel of manners. In the context of this genre diversity, the social problems of contemporary Poland are shown comprehensively, realistically and with great artistic aesthetics. The problems signaled in the novels require further research in the future.

Keywords: detective trilogy, Polish literature, security service, domestic violence, anti-Semitism.

Information about author: Nadiia Kryshtof, assistant of the Department of Polonistics and Translation; Faculty of Philology and Journalism; Lesya Ukrainka Volyn National University.

E-mail: kryshtof.nadiia@vnu.edu.ua

Krysztof N.

SPÓŁECZNO-POLITYCZNA PROBLEMATYKA DETEKTYWNEJ TRYLOGII ZYGMUNTA MIŁOSZEWSKIEGO

Abstrakt. Zaprezentowane w trylogii kryminalnej Zygmunta Miłoszewskiego problemy nie tracą na swej aktualności w związku ze ścisłym powiązaniem z

przeszłością i życiem społecznym kraju. Autor zanurza czytelnika w wątkach historycznych w celu pełniejszego ukazania zjawisk społecznych. Tak, w «Uwikłaniu» motywem przewodnim jest działalność Służby Bezpieczeństwa PRL oraz skutki istnienia i rozpadu tej struktury. «Ziarno prawdy» porusza problem antysemityzmu w Polsce. Aby wyjaśnić genezę tego zjawiska, autorka porusza kwestię wspólnej historii polsko-żydowskiej. Część trzecia, zatytułowana jako «Gniew», porusza problem, który zaczęto dostrzegać i omawiać od niedawna, a mianowicie przemoc w rodzinie. Ustalono, że detektyw porusza wiele aspektów tego zjawiska, a mianowicie opisuje wszystkie rodzaje przemocy domowej, czyli psychologiczną, ekonomiczną, seksualną i fizyczną, ukazuje jej negatywny wpływ na dzieci, a także problemy z jakimi spotyka się ofiara w społeczeństwie. Tło społeczno-polityczne trylogii Zygmunta Miłoszewskiego jest różnorodne i wyraziste. Intryga detektywistyczna nie dominuje, ale pozwala w pełni omówić pewien problem społeczny, spojrzeć na niego z nowego, wciąż niepopularnego punktu widzenia i sformułować własne zdanie czytelnika na ten temat. Współczesny proces literacki nie charakteryzuje się czystością gatunkową, dlatego kryminały z trylogii Z. Miłoszewskiego łączą w sobie cechy kilku podgatunków, a także innych gatunków literackich. Skupienie się na wewnętrznym świecie bohatera i psychologicznych motywach wszystkich morderstw wskazuje na kryminał psychologiczny. Użycie motywu zbrodni, która miała miejsce w przeszłości i wymaga dochodzenia w teraźniejszości, wskazuje, że trylogia należy do kryminałów historycznych. W «Uwikłaniu» zastosowano motyw zamkniętej przestrzeni, podobno jak w klasycznym kryminale, jednak główna zasada została złamana, gdyż zabójca wszedł z zewnątrz. «Ziarno prawdy» z nieustannym napięciem fabuły i jedyną w całej trylogii action sceną można uznać za thriller. Z kolei «Gniew», w którym dużą uwagę poświęcono życiu codziennemu i osobistemu bohatera, zawiera elementy powieści społeczno-obyczajowej. W kontekście tej gatunkowej różnorodności problemy społeczne współczesnej Polski ukazane są kompleksowo, realistycznie i z dużą estetyką artystyczną. Problemy sygnalizowane w powieściach wymagają dalszych badań w przyszłości.

Słowa kluczowe: detektywistyczna trylogia, literatura polska, służba bezpieczeństwa, przemoc domowa, antysemityzm.

Nota o autorze: Nadija Krysztof, asystent Katedry Polonistyki i Przekładu; Wydział Filologii i Dziennikarstwa; Wołyński Uniwersytet Narodowy imienia Lesi Ukrainki.

E-mail: kryshstof.nadiia@vnu.edu.ua

Зигмунт Мілошевський – один із найкращих та найяскравіших представників сучасної польської літератури. Творчість автора отримала визнання як на батьківщині, так і за кордоном. Письменник став лауреатом престижних нагород: він тричі був номінований і двічі здобував премію *Nagroda Wielkiego Kalibru* за найкращий детективний роман, а саме за «Терапію злочину» та «Зерно правди» – дві перших частини трилогії про прокурора Теодора Шацького. Це свідчить не лише про особистий успіх автора, а також про те, що детективний жанр у Польщі невпинно розвивається, а тому потребує новітніх досліджень. На особливу увагу заслугове детективна трилогія З. Мілошевського як одного із найкращих зразків сучасного польського детективу, зокрема її суспільно-політична проблематика. Саме цей літературний матеріал став об'єктом нашого дослідження у контексті невпинних суспільних змін і трансформацій.

Конвенційна структура усіх трьох томів неоднорідна, тому кожному з них необхідно присвятити окрему увагу, заглибившись у деталі запропонованих автором детективних історій. Мета цієї публікації – визначити суспільне тло сучасного польського детективу на прикладі творів З. Мілошевського.

Проблемам сучасного детективу, а зокрема творчості З. Мілошевського, присвятили свої наукові розвідки такі вчені, як Пауліна Ковальська, Малгожата Домагальська [3; с. 36], Регіна Войтон [13], Мартін Ковальчик [6], Агата Мишляк [10], Анна Депта [2] та ін.

Основна суспільно-політична тема, висвітлена З. Мілошевським у «Терапії злочину» – це Служба безпеки Польської Народної Республіки. Ідеться про орган державної безпеки, котрий функціонував на території ПРН у 1956-1990 рр. СБ була частиною структури Міністерства внутрішніх справ і остаточно ліквідована рішенням Сейму 6 квітня 1990 р. задля збереження внутрішньої та зовнішньої безпеки держави [1, с. 200]. Іронічно, що орган в назві, якого є слово «безпека» був розпущений з метою збереження безпеки країни на благо котрої офіційно працював. У дійсності СБ ПНР – це аналог радянського КДБ, створений з тою ж самою метою – служіння тоталітарній комуністичній машині.

Кожна нова хвиля спротиву проти комуністичного режиму спричиняла розширення силових структур. У сферу зацікавлення СБ зазвичай входили представники наукових та творчих кіл. Післягрудневих страйків 1970 р. звичайні робітники також почали відстежуватись більш пильно. Уперіод, коли на посаду секретаря ЦК Польської об'єднаної робітничої партії заступив Едвард Герек, тобто після 1970 р., створюється спеціальна Група «Д», призначанням якою була ліквідація осередків визнаних «ворогами народу», серед яких був і Костел. Після 1976 р. і практично до самого розпуску СБ головними цілями Групи «Д» були представники опозиційного руху [11]. Проти них застосовували методи постійного тиску – часті затримання на 48 годин, постійне прослуховування, відкрите стеження чи шантаж: *«D, czyli dezinformacja i dezintegracja. To była najbardziej zakamuflowana struktura w MSW sami o sobie mówili „kspiracja w kspiracji”. Istniała zarówno centralnie, jak i w województwach, jako sekcja „D”. To byli ludzie od brudnej roboty. Ich działania polegały na rozsiewaniu plotek, skłócaniu opozycji, oczernianiu. Szantaże, porwania, pobicia, także zabójstwa»* [41,с. 266].

Поява багатомільйонного руху «Солідарність» стала для СБ викликом незрівнянно масштабнішим аніж боротьба з невеликими опозиційними угрупованнями до того. Реакцією СБ було блискавичне збільшення кількості офіцерів (з 20 до 25 тисяч) та розширення мережі таємних агентів (з 31 до 70 тисяч. Запровадження воєнного стану наділило Службу безпеки більш широкими повноваженнями. Період після воєнного стану ознаменувався політичними вбивствами, скоєними офіцерами СБ. У 1987 структура році досягла великого успіху. Після шести років підпільної діяльності був заарештований лідер радикального руху «Солідарність, що бореться» Корнель Моравецький. У цьому ж році СБ досягла піку своєї могутності. Кількість таємних співробітників перевищила 93 тисячі [11].

Теодор Шацький у «Терапії злочину» у процесі розслідування вбивства, котре трапилось в сучасності, має розкрити загадку

іншого трагічної загибелі, що відбулась саме в 1987 році і безпосередньо пов'язана із діяльністю Служби безпеки ПНР.

Зигмунд Мілошевський ніколи не стверджував, що його детектив заснований на реальних подіях, але в описаній письменником історії загибелі Каміля Сосновського використані деталі реальних вбивств, вчинених Групою «Д». 19 жовтня 1984 року був убитий священник, капелан «Солідарності» Єжи Попелушко. Його було зв'язано таким чином, що мотузка з'єднувала зігнуті ноги та шию, при кожній спробі випрямити ноги мотузка міцніше стискала горло. Тіло священника викинули у річку [12]. Такий же спосіб удушення був застосований до Каміля Сосновського у «Терапії злочину», а тіло хлопця залишили в ванні.

У 1989 таким же жорстоким способом розправились із 82-річною Анелою Песевіч, матір'ю адвоката Криштофа Песевіча. Криштоф був одним із головних представників сторони обвинувачення під час судового процесу у справі Єжи Попелушко, в результаті якого був притягнутий до кримінальної відповідальності один із офіцерів СБ [34]. Не було достеменно доведено чи вбивство матері це помста Песевічу за його участь у справі капелана «Солідарності». Однак факти вказують саме на це. По-перше, жінку було зв'язано в той самий спосіб, що й Попелушко. По-друге, вбивство сталося 22 липня – це було найвизначніше державне свято у період ПНР, день проголошення маніфесту Польського комітету народного визволення. Каміль Сосновських був задушений 17 вересня – це день Вторгнення СРСР до Польщі в 1939 році.

Як зазначає Кароль Вензель СБ після голосного скандалу та судового процесу через вбивство Єжи Попелушко, узяла собі на озброєння іншу тактику. Бити не по самих «ворогах народу», а близьких їм людям. А щоб послання точно дійшло до адресата, СБ використовувала своєрідну візитку карточку: вбивства припадали на якісь визначні дати: *«Zamach, tak jak to było w przypadku księdza Popiełuszki, oznaczał aferę, skandal, proces, burzę na Zachodzie. A jeśli komuś nagle zamordowano matkę w czasie napadu rabunkowego - tak przecież zginęła Aniela Piesiewiczowa - no cóż, wypadki chodzą*

po ludziach. Komuś dziecko się zagubiło albo uległo nieszczęśliwemu wypadkowi, komuś żona się spaliła w pożarze mieszkania. Pech. Ale ci, którzy mieli odczytać wiadomość - na pewno ją zrozumieli. Wiesz, kiedy zamordowano matkę Piesiewicza?

-No?

- Dwudziestego drugiego lipca. Myślisz, że to przypadek? Niektóre aspekty tych mordów - właśnie sposób skrępowania, ważna data - były jak podpis czerwonych zabójców» [8, s. 67].

Для детективної історії ці історії кривавих та жорстоких убивств організованих СБ це клондайк, адже у такого жанру книгах чим більше крові – тим краще. Однак жахи, що переказав Мілошевський – не художня вигадка, а суворя реальність доби правління комуністичного режиму. Хоча це події минулого, тема, яку порушив автор залишається актуальною і у нас час. Важливим є пам'ятати про злочини та жертви диктатури, щоб не допустити подібного знову...

У «Терапії злочину» підіймається також питання подальшої долі співробітників СБ. Уже в 1989 році розпочався поступовий процес розпаду цієї структури. Кількість співробітників було зменшено більше ніж на 7 тисяч. Більшість звільнених з СБ почали працювати в міліції, багато хто розпочав кар'єру у бізнес-сфері, що лише почала тоді розвиватися. При створенні різноманітних приватних підприємств колишні агенти та офіцери використовували зв'язки, що залишились у них в силових структурах. У вересні 1989 р. розпочався процес знищення документації, списків таємних агентів та інформаторів. Таким чином була втрачена значна частина матеріалів про діяльність СБ, а більшість імен завербованих цивільних агентів залишились невідомими. З. Мілошевський зобразив одного із таких «невикритих» агентів у образі Генрика Теляка.

У 1990 році було створено нову структуру Управління державної безпеки, котра мала замінити Службу безпеки. У той самий час прийнято рішення про перевірку співробітників СБ, щоб визначити тих, хто може перейти працювати у новостворене управління. Було сформовано спеціальні комісії у кожному воєводстві,

а також одну центральну. Перевірку пройшло близько 14 тис. Колишніх співробітників СБ і більше ніж 10 тис. з них отримали позитивну оцінку та розпочали працювати в Управлінні державної безпеки [11]. Відтак сама інституція була ліквідована, однак величезна частина її працівників так і залишилась працювати у державних та силових структурах.

У «Терапії злочину» окрім Теляка, є ще два персонажі, які найімовірні шепов'язані із СБ. Це керівник якоїсь впливової компанії, імені якого так і не було названо, та його помічник Ігор. Автор не говорить про те яку спецслужбу представлять ці люди прямо, але про це легко здогадатись із контексту. Події у першій частині трилогії відбуваються у 2005 році, через 15 років після ліквідації СБ, однак її представники усе ще мають силу та вплив. Загадковий бос та його помічник якимось чином мають доступ до усіх матеріалів розслідування, знають усе про прокурора та абсолютно впевнені у своїх могутності та безкарності:

«– Dzisiaj Szacki powinien napisać plan śledztwa, to będziemy wiedzieli więcej.

– Kiedy go dostaniemy?

– Wczorajem – odparł Igor, jak gdyby było zupełnie naturalne, że dostają kopię wszystkich wewnętrznych dokumentów ze wszystkich prokuratur w Polsce» [8, с. 112].

Коли Шацький зустрічається із Каролом Вензлем, той прямо йому каже, що у Польщі функціонує свій вид мафії, яку складають колишні офіцери та агенти СБ, котрі успадкували від режиму червоного терору величезну базу компроматів, уже готову систему стеження та шантажу й абсолютну відсутність моралі. Тепер ці сумнівні надбаня вони використовують для збагачення та задоволення власних потреб: *«Nasi oficerowie nie musieli uciekać do Argentyny, nigdy na nich tak naprawdę nie polowano, różne nieśmiałe śledztwa umierały w zarodku. Nawet zlecniodawców mordu na Popieluszce nie potrafiłszy wsadzić, nie wspominając o setkach – a kto wie, czy nie tysiącach – mniejszych spraw. Pomyśl tylko: świetnie zorganizowana siatka, mnóstwo informacji z hakami na nieomalże*

wszystkich, wyciągane w odpowiednim momencie teczki, wielkie pieniądze – zarówno z przeszłości, jak i ze skoku na państwowy majątek, a także z szesnastu lat prowadzonej z powodzeniem działalności biznesowej. Wiesz, jakim słowem się określa taką organizację.

– *Mafia*» [8, с. 270].

Зигмунт Мілошевський у «Терапії злочину» порушує проблему Служби безпеки Польської Народної Республіки у двох взаємопов'язаних аспектах. Перший, стосується історії цієї структури, жертвовної боротьби політичних, культурних та релігійних діячів проти диктатури та злочинів комуністичного режиму. Другий аспект – це проблема безкарності тих, хто служив машині терору. Письменник вказує на недосконалість карної системи та необхідність радикальних змін на найвищому рівні. Опираючись на вищезгадане, можемо стверджувати, що «Терапія злочину» наповнена не лише цікавим детективним сюжетом, а й цінним ідейно-художнім змістом.

Події у детективі розгортаються у Сандомирі. Біля міського архіву знайдено труп жінки. Її тіло було повністю обезкровлено. Недалеко від місця злочину виявлено знаряддя вбивства – спеціальний ніж для халеф, котрий використовується під час єврейського традиційного забою тварин. Приміщення архіву раніше було синагогою, а неподалік знаходиться старе єврейське кладовище. Це все стає початком серії моторошних кривавих вбивств, розслідування яких змушує Теодора Шацького зануритись в історію Сандомира, дізнатись більше про єврейську культура та зіткнутись із низкою стереотипів та забобонів.

«*Sandomierz to centrum legendy o krwi*» [9, с. 79], – ці слова належать Барбарі Соберай, напарниці Шацького. Історія міста дійсно має багато темних сторінок пов'язаних із звинувачення євреїв у ритуальних жертвоприношеннях. Перша відома справа датується 1698 роком і припадає на період двох свят: християнського Великодня та єврейського Песах. Тоді було знайдено тіло чотирнадцятилітньої дівчини. Її мати в розпачі звинувачує у смерті дитини євреїв. Затримують Олександра Береак – габбайя, тобто очільника, синагоги. Справою керує Стефан Жуховський – сандомирський архієпископ.

Звинуваченого єврея катують, збривають силоміць бороду і врешті решт страчують. Влітку 1710 в Сандомирі почалась епідемія чуми, біля будинку рабіна Якуба Герца знайшли тіло зараженого хлопця. Тоді постала небезпека, що цілу гміну можуть звинуватити у рознесенні хвороби. Тому самі євреї прийняли рішення повідомити про справу в магістратуру. На лаву підсудних потрапляють одразу четверо. Процесом керує той самий архієпископ. Староста та воевода були про смертельного вироку. Єврейська спільнота пропонувала велику пожертву на благо костелу в пам'ять про загиблого хлопця. Пропри все Стефан Жуховський добився смертного вироку для усіх чотирьох обвинувачуваних євреїв [4].

Ще й досі в сандомирському соборі висить картина «*Infanticidium*», що з латинської перекладається як дітовбивство. Це одне із полотен створене Каролем де Превотем на замовлення Стефана Жуховського. На картині зображено ритуальне вбивство і вона замикає серію полотен, присвячених сандомирським мученикам: «*Szacki rozpoznawał poszczególne etapy legendy o misterium krwi. Po prawej dwóch Żydów zajmowało się zaopatrzeniem. Jeden, wyraźnie bogatszy, w kapeluszu i płaszczu, proponował matce kupno od niej niemowlęcia. Drugi nęcił małego chłopca czymś, co może było cukierkiem, a może zabawką, jednocześnie łapiąc go za szczękę gestem nabywcy na targu niewolników. Po przeciwnej stronie Żydzi zajmowali się uśmiercaniem lub torturowaniem (albo jednym i drugim) ułożonego na prześcieradle dziecka. A centralne miejsce kompozycji zajmowała oczywiście beczka, dwóch Żydów trzymało beczkę najeżoną gwoździami niczym zębami, przypominającą fantastycznego morskiego stwora, z którego otworu gębowego wystawały pulchne niemowlęce nogi*» [9, с. 263]. Саме ця картина надихнула Зигмунта Мілошевського на введення у свій детектив антисемітських мотивів. Автора не так вразило саме зображення, як його розміщення. Йдеться про те, що ще кілька років тому картина «*Infanticidium*» була закрита тканиною і довгий час польсько-єврейська історія міста замовчувалась.

У детективі змодельована ситуація, котра повторюється зі століття в століття. Хтось заради власної вигоди використовує люд-

ську неприязнь та упередженість щодо євреїв, щоб прикрити свої злочини й гріхи. На картині в костелі, де зображено ритуальне вбивство, хтось залишив напис на івриті, зроблений кров'ю. У перекладі фраза означає «око за око» [9, с. 269]. Здається, що усі факти та докази вказують, що криваві вбивства – це помста єврейського сироти за смерть своїх батьків. Навіть скептик Шацький починає вірити у ці міські легенди про кров та ритуальні вбивства. Насправді ж варто лише більше тверезо та об'єктивно оцінити ситуацію, щоб спростувати міф, на якому базуються усі припущення та версії.

У «Зерні правди» є невеликий відступ від головної оповіді, присвяченій реакції мешканців Сандомира на події, котрі відбуваються в їхньому середовищі. З розмови звичайної подружньої пари можна зрозуміти, що чоловік вірить в історії про страшні єврейські ритуали, викрадення дітей та бочки з кров'ю, аргументуючи це тим, що є ж картина в костелі, були процеси та єврейські погроми. Далі чоловік говорить, що усі банки тепер належать євреям і замість корові, вони тепер відбирають гроші добропорядних громадян. Отець Марек у бесіді із парафіянкою пані Анелю стверджує, що це саме євреї були тими, хто робив жінкам аборти. Екскурсовод Станіслав за вечерею зі своїм другом пропонує теорію про те, що вбивства кояться якоюсь релігійною єврейською сектою [9, с. 241-245]. Вводячи ці короткі діалоги, автор додає до тексту гумористичності, а також демонструє механізм створення стереотипів та міфів. Хтось, мотивований найрізноманітнішими чинниками – заздрістю, недалекоглядністю, фантазією, упередженістю тощо – висловлює якусь ідею, якою б абсурдною вона не була, і завжди знайдуться люди, котрі у це повірять. Навіть через сотні років люди впевнені, що смертна кара, якої архієпископ Жуховський домагався для євреїв, була справедливою, а картина «Infanticidium» висить у костелі небезпідставно.

Прокурор Шацький намагається не піддаватись загальній паніці та керуватись логікою, а не емоціями. Він усвідомлює, що його знання про єврейські традиції та культуру недостатні, тому

просить про консультацію рабина Зигмунта Матієвського. Діалог головного героя із рабином це один із найкращих епізодів у книзі. Важливими деталями є зовнішній вигляд Матієвського, елементи його домашнього інтер'єру, роздуми про те, що насправді означає знаменита фраза «око за око» [9, с. 280]. Матієвський також піднімає проблему Голокосту: «*Nie lubię rozmawiać o Zagładzie – powiedział. – Nie lubię tego, że koniec końców każda rozmowa między Żydami i Polakami wraca do wydarzeń sprzed siedemdziesięciu prawie lat. Tak jakby nie było siedmiuset lat wspólnej historii wcześniej i wszystkiego później*» [9, с. 281]. На запитання Шацького про єврейську помсту рабин наводить як приклад двох відомих діячів післявоєнного періоду: Симона Візенталя та Соломона Мореля. Перший після війни створив центр єврейської документації, що займався розшуком нацистських злочинців. Другий став комендантом табору, де утримувались німецькі солдати та поляки, арештовані Службою безпеки. По його вині у таборі згинуло дві тисячі людей. Таким чином персонаж твору вказує на те, що не існує шаблонної моделі єврейської помсти.

Діалог з Матієвським є важливим для сюжетного розвитку детективу. Консультація переконала Шацького в тому, що уся ця історія з ритуальними вбивствами – це один величезний спектакль за допомогою якого вбивця хоче заплутати слідство. Виявляється, що у написі зробленому кров'ю на картині в костелі є помилка, якої не міг допустити справжній єврей: «*Tochet, ósma litera hebrajskiego alfabetu. Jest źle napisana, ale nie tak źle, żeby można to wytłumaczyć dysleksją na przykład. Jest lustrzanym odbiciem poprawnie napisanej litery, łuk powinien być z prawej, nie z lewej strony. Żaden Żyd nie napisze tego w ten sposób, tak samo jak ty, choćbyś nie wiem jak się upił czy naćpał, nie napiszesz B z brzuszka z lewej strony*» [9, с. 289].

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що проблема антисемітизму, котру порушив Зигмунт Мілошевський у «Зерні правди», є важливою та актуальною. Автор розкрив історичний аспект антисемітизму та підкреслив, що минуле не повинне впливати на майбутнє польсько-єврейських стосунків.

У третій частині детективної трилогії Зигмунта Мілошевського «Гнів» увага зосереджена на проблемі домашнього насильства.

Вирізняють чотири типи домашнього насильства: психологічне, фізичне, економічне, сексуальне. Як правило, жертва зазнає одразу декілька видів одночасно, бо кожен із типів взаємопов'язаний з іншим [7, с. 171]. У «Гніві» створено модель родини, на прикладі якої поетапно продемонстровано як один вид насильства поступово переходить в інший, поки зрештою не настає критична точка. Імена героїв, з якими трапилася трагедія, не відомі, у розповіді їх названо просто чоловік та жінка. Під таку характеристику підходять тисячі подружніх пар і в образі звичайної дружини та звичайного чоловіка із вулиці Рівної впізнати себе може кожен другий.

Існує такий стереотип, що домашнє насильство – це явище присутнє виключно у неблагополучних родинах, котрі живуть за межею бідності і хтось із подружжя або обидва страждають від алкогольної залежності. Створюючи образ цілком стандартної сім'ї, автор підкреслює абсурдність цього переконання. Насильство можливе у будь-якій родині незалежно від соціального становища та статків. Однак такі речі часто стараються замовчувати, ховаючись за маскою «щасливої родини».

«Гнів» не порушує проблеми прямого домашнього насильства над дітьми, однак торкається іншого аспекту цього питання: з чим стикаються діти, котрі були свідками насильства вчиненого над їх матерями. У книзі троє персонажів є уособленнями таких дітей. Перший – Павел Найман, був свідком того як батько знущується з мами та на власні очі бачив її загибель у пожежі. Через важку психологічну травму спричинену втратою мами й розлукою зі сестрою, маленький Павел просто відмовляється їсти й пити й врешті-решт помирає у лікарні від виснаження. Його сестра Маріанна була всиновлена іншою родиною, однак також залишилась тяжко травмована на усе життя. У дівчини розвинулась маніакальна ідея помститися батькові, що зрештою приводить її до загибелі. Маріанна й Павел Наймани – це уособлення дітей, чия психіка була невинно травмована через насильство у їхній родині.

Отже, у третій частині детективної трилогії Зигмунт Мілошевський підкреслює, що усі види домашнього насильства однаковою мірою небезпечні, а їх застосування має каратися законом. Письменник розкриває ставлення до жертви у суспільстві та некомпетентність представників правоохоронних органів. Додатково в детективі продемонстровано, із якими проблемами у майбутньому можуть зіткнутись діти, що стали свідками домашнього насильства.

Таким чином, можна зробити висновок, що у «Терапії злочину», «Зерні правди» та «Гніві» зображено детальний суспільно-політичний портрет сучасної Польщі. Світ, представлений у книгах, – виразний, реалістичний та неповторний, що свідчить про високий рівень індивідуального стилю автора-романіста. Зображені письменником історії ґрунтовані на реальних фактах сьогодення і минулого, містять глибоке повчальне послання. Детективна трилогія Зигмунта Мілошевського – це прекрасний зразок новітнього польського детективу, який у перспективі варто вивчати на тлі розвитку всієї детективної прози сучасної польської літератури та світової детективної класики.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES)

1. Cisłowska S. Cykl życiowy dokumentu w strukturach Służby Bezpieczeństwa PRL na podstawie instrukcji kancelaryjnych. *Wschodni rocznik humanistyczny*. 2020. № 4. S. 199-225.
2. Depta A. Adaptacje filmowe polskich powieści kryminalnych na przykładzie twórczości Zygmunta Miłoszowskiego. *Biblioteka postscriptum polonistycznego*. 2018. № 7. S. 35-50.
3. Domagalska M. Ziarno prawdy? Mord rytualny w polskich kryminałach retro. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Polonica*. 2018. №4. S. 209–224.
4. Guldon Z. Procesy o mordy rytualne w Polsce w XVI-XVIII wieku. *Kielce : DCF*, 1995. 163 s.
5. Kłoszewski J. Zabójstwo Anieli Piesiewicz. Zemsta na Krzysztofie Piesiewiczzu za udział w procesie zabójców ks. Popiełuszki?. *Opinie.wp.pl*. URL: <https://opinie.wp.pl/zabojstwo-anieli-piesiewicz-zemsta-na-krzysztofie-piesiewiczzu-za-udzial-w-procesie-zabojcow-ks-popieluszki-6126038833165953a> (data dostępu: 30.10.2023).

---

6. Kowalczyk M. Dwie warstwy rzeczywistości – echa PRL-u w Uwikłaniu Zygmunta Miłoszewskiego. *Kryminał – gatunek poważ(a)ny?* / red.: T. Dalasiński, T. S. Markiewka. Poznań, 2013. S. 160–167.

7. Łepecka-Klusek C., Pawłowska-Muc A. K., Pilewska-Kozak A. B., Stadnicka G., Pałucka K. Przemoc domowa. *Journal of Education, Health and Sport*. 2015. № 5. S. 169-182.

8. Miłoszewski Z. Uwikłanie. Warszawa, 2011. 328 s.

9. Miłoszewski Z. Ziarno prawdy. Warszawa, 2015. 352 s.

10. Myślak D. A. Modelowanie wyobrażeń o mieście i regionie na przykładzie Gniewu Zygmunta Miłoszewskiego. URL: http://uwm.edu.pl/mkks/wp-content/uploads/12_Myslak_DA.pdf (data dostępu: 09.11.2023).

11. Służba Bezpieczeństwa była jednym z filarów systemu PRL. URL: <https://kultura.gazetaprawna.pl/artykuly/1467223,sluzba-bezpieczenstwa-sb-prl-historia.html> (data dostępu: 12.11.2023).

12. Stachnik P. Największe zbrodnie peerelowskiej bezpieki [18+]. *Ciekawostki Historyczne.pl*. URL: <https://ciekawostkihistoryczne.pl/2017/11/06/najwieksze-zbrodnie-peerelowskiej-bezpieki-18/> (data dostępu: 27.10.2023).

13. Wojtoń R. Kryminał na kozetce – czyli o psychologizmie w twórczości Zygmunta Miłoszewskiego. *Kryminał – gatunek poważ(a)ny?* / red.: T. Dalasiński, T. S. Markiewka. Poznań, 2013. S. 160–167.